

Vesna KOVAČEVIĆ*

ISTORIJA KAO NAUKA I ISTORIJA KAO NASTAVNI PREDMET

S obzirom na to da se u potonje vrijeme javila izraženija kontroverza, konfuzija i medijska interpretacija u vezi sa udžbeničkom historijom, neophodno je kritički razmotriti i osvjetliti najvažnija aktuelna pitanja u vezi sa istraživanjem, tumačenjem i pisanjem historije kao nauke i, naravno, historije kao nastavnog predmeta.

Istorija kao nauka je zaista važna disciplina u obrazovanju svakog građanina i ona kao takva treba da jača aspekte međuljudskih razumijevanja, respektovanja i saradnje.

Što se tiče historije kao nastavnog predmeta, treba da ukaže na jasnu podršku miru i stabilnosti naše države, regionu, Evropi i svijetu.

Na časovima historije neophodno je prići svakom problemu sa kritičke tačke gledišta, postavljati pitanja koja će promišljanjem, diskusijom razmijeniti suprotstavljena gledišta, potom organizovati debate koje omogućavaju kolektivno učenje i saradnju na bazi tolerancije. Ravnoteža između nastave savremene historije i starije historije se pomjerila. Novi nastavni planovi i programi i udžbenici historije uključuju savremenu Evropu i implikacije po cijelu Evropu i svijet. Postojala je tendencija određenog oklijevanja da nastavu historije dovedu do današnjih dana, jer se obično tvrdilo da tumačenje i zaključci o savremenim događajima mogu biti privremeni s obzirom na to da nemaju pravu historijsku perspektivu. Potom, da su dokazi neujednačenog kvaliteta, te se nastavnicima u sagledavanju nekih novijih događaja sa određene distance mogu pojaviti poteškoće bilo kojeg perioda.

---

* Vesna Kovačević, Gimnazija „Slobodan Škerović“, Podgorica

Smatram da pristup nastavi istorije u školama slijedi trendove naučnog izučavanja istorije. Rezultat toga je da u evropskim obrazovnim sistemima postoje određena kretanja ka proširivanju sadržaja nastave, da se uključi društvena, ekonomska, kulturna, čak i intelektualna istorija, podjednako koliko i politička i diplomatska. Ovo je, takođe, stvorilo i novi fokus na istoriji grupa koje su ranije uglavnom bile ignorisane u nastavnim planovima i programima: žene, nacionalne manjine, djeca, porodice, migranti. Ovakav razvoj pred nastavnike istorije postavlja nove izazove. Nastavnici se često nalaze u situaciji da se bave temama i područjima kao što su istorijski pokreti ili razvoj nauke i tehnologije, te da se bave istorijskim izvorima kao što su usmena istorija i filmske vijesti, koji su u ranijoj nastavi istorije bili zanemareni. Takođe, otkrivaju da se neke teme i područja ne uključuju lako u nastavne planove koji prate tradicionalnu strukturu, što je, u stvari, posljedica relativno kratkih istorijskih perioda.

Naime, nastava istorije je jako bitna jer učenicima olakšava prihvatanje određene količine znanja, sve se više shvata da učenici moraju usvojiti kritički stav prema istorijskim činjenicama i dokazima. Potom, ona ima razviti i primijeniti procese razmišljanja neophodne za svijest o ISTORIJI i njenom tumačenju. U današnje vrijeme pred nastavnicima istorije pojavljuju se određeni izazovi a neki su rezultat okolnosti koje nijesu pod kontrolom nastavnika istorije. Svaki nastavni plan i program, koji pokriva nacionalnu i evropsku istoriju 20. vijeka, vjerovatno će se doticati tema, područja i pitanja koja su još uvijek osjetljiva i kontroverzna. Prema tome, treba pomoći učenicima putem debate da razviju koherentan pregled vjekova, ne samo da prihvate ogroman hronološki slijed događaja, već i da jasno sagledaju kako su na prvi pogled zasebni politički, društveni, ekonomski, kulturni i intelektualni događaji, zapravo pod uticajem i mogu biti međuzavisni. Treba akcenat staviti na kriterije koji se primjenjuju u odabiru tema i područja koji se uključuju u nastavni plan i program. Kriteriji za izbor se odnose ne samo na to šta će se predavati, već zašto i kako će se predavati. To su sve temeljna pitanja izrađivača naučnih planova i programa, izdavača i autora udžbenika, nastavnika istorije i onih koji su zaduženi za obrazovanje nastavnika. Zatim, jako je bitno istaći i ciljeve u nastavi istorije koji u nastavnim planovima i programima mogu biti dvosmisleni. Od nastavnika istorije očekuje se da učenicima pomogne da razumiju sadašnjost, da pobudi njihovo interesovanje za prošlost, da doprinese razvoju njihovog osje-

ćaja nacionalnog identiteta i da ih pripremi da budu građani – a sve to za otprilike dva sata sedmično i to nekad za samo četiri školske godine.

Drugi, možda i realističniji način sagledavanja problema jeste da se nađe odgovor na pitanje: Šta bismo od nastave istorije željeli da učenici zadrže pet do deset godina nakon što završe školu?

Ovo pitanje se posljednjih godina neprestano pojavljuje u razgovorima među istoričarima i stručnjacima ovog područja, posebno otkako su istraživanja pokazala da bivši učenici u kasnijem životu zadržavaju sve manje znanja istorije.

Svaka tema i područje može se predavati na dosta različitih načina i sa različitim ciljevima. Međutim, konačni cilj za proces odabira leži u onome šta mi mislimo da učenici moraju naučiti i onome šta je razumno očekivati da oni zaista nauče, i koliko je širok jaz između ta dva očekivanja.

Školska istorija je javno vlasništvo. U posljednje vrijeme na radionicama, seminarima, konferencijama o istoriji se dosta razgovaralo o kriterijima odabira sadržaja nastavnih planova. Neki nastavni planovi i programi istorije za srednje škole organizovani su po tematskim okvirima, a ključno pitanje za nastavu istorije je koliko znanja i razumijevanja istorije želimo da naši učenici zadrže deset ili petnaest godina nakon završetka škole.

Naravno, neizbježno u nastavi je i obrađivati i kontroverzna i osjetljiva pitanja. Prošli vijek nam je dao širok spektar kontroverznih i osjetljivih pitanja: holokaust, etničko čišćenje, pogromi, ratni zločini, saradnja sa okupatorskim snagama, kršenje međunarodnih sporazuma, građanski ratovi, deportacije, tretman Roma, radnici migranti i izbjeglice, vojne okupacije, kršenje ljudskih prava, vjerski progoni i sektaški sukobi, kolonijalizam, i tako dalje. Svaka zemlja u Evropi ima svoja kontroverzna i osjetljiva pitanja. Prema tome, kontroverzna pitanja su korisno sredstvo da se učeniku pomogne da shvati osnovnu prirodu istorije kao discipline; da se skoro svaki događaj ili razvoj mogu drugačije tumačiti. Višestrukost uglova gledanja mora biti sastavni dio nastave istorije.

Što se tiče uloge nastavnika, nesporno jako je bitna, pogotovo onih nastavnika koji posjeduju prirodni dar za pripovijedanje, koji drže nivo interesovanja učenika i motivišu ih da žele učiti više.

Ne postoji nikakav šablon za dobru nastavu koji bi, ako mu se robuje, uvijek proizveo prave rezultate. Za većinu nastavnika na kraju je najznačajnije pitanje kako uspostaviti dobru, primjerenu ravnotežu iz-

među pristupa koji težište stavlja na nastavnika i onoga koji težište stavlja na učenika.

Istoričar vrijedi onoliko koliko vrijedi njegov izvor.

Obratila bih pažnju na to koja je funkcija istorije u školi, to jeste: kako učiti istoriju u školi i zašto?

Istoriju treba tretirati kao nauku, kritičku i konstruktivnu, koja se bavi ljudskom prošlošću u potpunosti i čiji je metod rekonstrukcija prošlosti na osnovu istorijskih izvora, koje ona kritički analizira i interpretira. Istorijski događaji ne defiluju pred istoričarem, jer su se zbili davno prije nego što je on/ona i počeo da misli o njima. Zato ih on mora ponovo oživjeti u svom umu, kako bi shvatio iskustva ljudi koji su u njima učestvovali.

Nastava istorije svakako utiče na intelektualni razvoj.

Istoriju ne smatramo prostom kolekcijom činjenica koje učenik mora savladati da bi dobio pozitivnu ocjenu ili završio neki stepen školovanja, već je ona intelektualna disciplina koja je za život jako važna. Naravno, učenici, učeći istoriju, razvijaju opšte principe naučnog rada ali i jednu novu vrstu mišljenja i zaključivanja. Istorija ih uči da budu otvorenog uma, open-minded, da razlikuju činjenice od pretpostavki, mišljenja i stavova, razvijaju kritičko mišljenje. Zaista je kritičko mišljenje samostalno i nezavisno od autoriteta i izvora, ono je nezamjenljiv i neophodan uslov za samo istorijsko znanje.

Jako je bitno istaći neke elemente u nastavi istorije a to su:

- shvatanje istorijskog vremena kod učenika;
- shvatanje prostora kod učenika i učenje istorije;
- razvoj formalnog mišljenja kod učenika i učenje istorije;
- shvatanje uzročno-posljedičnih odnosa;
- učeničko razumijevanje istorijskog jezika i istorijskih pojmova.

Naime, nastava istorije treba da stvori kod učenika osnovne predstave o istoriji kao naučnoj disciplini, o njenom predmetu i metodama, kao i činjenicama do kojih je došla. Ona treba da zainteresuje, motivise učenike za dalje učenje i da da dobru osnovu za proučavanje istorije na višem nivou.

Kada se počne sa nastavom istorije, ona mora biti opisna, mora biti priča o prošlosti ali i priča koja je tačna, jasna i koja će postepeno naglašavati prostorno-vremensku dimenziju svih istorijskih događaja i njihovu međusobnu uslovljenost i redoslijed. Kroz opisni, deskriptivni pristup može se učenik dobro obući u tome šta je istorija, šta rade istoriča-

ri, kako izgleda njihov posao i kakvi su im rezultati. Da bi nastava istorije bila efikasna, neophodno je:

- da nastavnik u pripremi svake teme napravi pregled razumijevanja osnovnih termina;

- da đaci u početku svake lekcije prvo uče definicije i međusobne odnose važnih pojmova koji se koriste u materijalu;

- da nastavnici u svakoj lekciji tragaju za terminima koji su u svakodnevnoj upotrebi i da ih preciznije definišu;

- da se daju vježbe koje zahtijevaju interpretaciju i refleksiju na primjer: da sebe projektuju u neko drugo vrijeme, da kreiraju dijalog između ljudi različitih gledišta;

- da se koriste razna dodatna sredstva u nastavi istorije: filmovi, slajdovi, slike, mape, dijagrami, udžbenici, vježbe, simulacije itd.

Udžbenik je jako bitna smjernica koja kanaliziše čas istorije, i kao takav mora biti sistematičan, organizovani metodizovan oblik saznavanja svijeta. U samoj nastavi istorije treba se koristiti udžbenicima, i onim koji nijesu obavezni ali imaju zanimljivo obrađenu građu, i priručnicima, i radnim sveskama, i istorijskim atlasom, i istorijskom čitankom, i enciklopedijama.

Vesna KOVAČEVIĆ

HISTORY AS A SCIENCE AND HISTORY AS A SHORT COURSE SUBJECT

Summary

Due to the nature of his case, history is very interesting terrain for experts from different educational backgrounds, primarily, of historians, sociologists, psychologists... History is a social, humanistic science, critical, and constructive dealing with the human past in competely and whose method of reconstruction of the past from historical sources, which she critically analyses and interpret. History as a subject teaches students to be open-minded, to distinguish between important and unimportant, and to develop critical opinion.

Textbook historyis essential guidelines that channels the moment and as such, must be systematic and methodical organized form of world awareness. There are several ways you can be exposed to materials in teaching history: (chronological, patcwork approach-a more detailed study for short periods, one line of development, regressive approach –contrary to the natural order.) What will be chosen depends on the aims of teaching history, because different approaches are suitable for different purposes.

Formulation goals is very important and it would be desirable to be more precisely defined. But the primary goal of teaching history to be develop students understanding of the nature of the objects and methods history. One of the major requirements for the teaching of history is that history teaching should be easier to convey to students the fundamental knowledge and form a basic picture of the history through dialogues, team work, debates and the use of auxiliaries, with the aim to knowledge and understanding of history retained as long as possible after graduation.

The study of history should serve a practical purpose, the development of knowledge, reasonable in judging social and public life. Understanding better world in wich he/she lives, a student will better understand yourself, and better manage their own life-he/she is changing, creating something new.